

Posudek oponenta diplomové práce

Diplomantka: **Tereza Dočekalová**

Téma: **Human Rights, European Union and the Constitutional Discourse
(Lidská práva, Evropská unie a ústavní diskurs)**

Práce

odevzdána: 18. dubna 2013

V rámci Evropské unie (resp. Evropských společenství) je ochrana lidských práv diskutována po řadu desetiletí; významnou úlohu při jejich formování sehrál Evropský soudní dvůr, jehož rozhodovací činnost je hlavním předmětem zkoumání diplomové práce.

Ani po přijetí Listiny základních práv EU jakožto prvního psaného katalogu lidských práv v Evropské unii neztratilo téma lidských práv v Evropské unii na své aktuálnosti. Rozsáhlá a složitá judikatura Soudního dvora EU vede diplomantku k návratu k základním soudním rozhodnutím, která utvářela ochranu lidských práv v Evropské unii, a všímá si pozoruhodného fenoménu rozporu reálných účinků lidských práv s proklamovaným významem, které lidská práva hrají v soudobých ústavních systémech demokratických právních států.

Autorka volí moderní kriticko-právní přístup k tématu práce, který shrnuje hned v úvodu v poněkud skeptické tvrzení, že „lidská práva nejsou nic víc než politika“ (str. 1). Tento, na první pohled kontroverzní, závěr diplomantka v následující 6 částech své práce pečlivě dokládá metodou analýzy vybraných případů Soudního dvora, kterou porovnává s teoretickými přístupy k lidským právům.

Za velmi pozitivní u této práce hodnotím práci s judikaturou. Diplomantka koncizně shrnuje podstatu zkoumaných případů, které jsou vesměs odborné veřejnosti známy, neboť jsou dlouhodobě předmětem akademických debat. Komentováním pouze těch závěrů, které bezprostředně souvisejí s předmětem autorčina zkoumání, pak umožňuje diplomantce provést analýzu na širokém spektru případů (seznam použité judikatury obsahuje 57 případů Evropského soudního dvora a další stanoviska Generálních advokátů). Z metodologického hlediska lze rovněž uvítat hloubku analýzy provedené u některých rozsudků (např. analýzu argumentů v rozsudku *Hoechst* – str. 16).

Diplomantka pracuje s velkým množstvím zahraniční literatury, přičemž otevřeně se hlásí k proudu kritické právní vědy, se kterou se seznámila během studijního pobytu v Helsinkách. Diplomantka si práci s literaturou a judikaturou osvojila, citace jsou četné (práce obsahuje nadstandardní množství poznámek pod čarou – 257), avšak nikoliv přehnaně rozsáhlé, slouží zejména k podepření autorčiných tezí.

V úvodní kapitole autorka definuje hlavní proud ústavního diskursu týkajícího se lidských práv, charakterizovaných univerzalitou a nedotknutelností, přičemž vychází z liberální koncepce těchto práv. Následuje pasáž o kritických přístupech k lidským právům a lidskoprávním diskursu (zde diplomantka vychází zejména z prací *D. Kennedyho* a *M. Koskenniemiho*). Tato kapitola má tak představovat teoretický základ, který je následně využíván při analýze judikatury.

Následující dvě kapitoly jsou věnovány vývoji judikatury Soudního dvora týkající se lidských práv, zejména jako obecných principů práva Společenství. Diplomantka si správně všímá i období, které nazývá éra opomíjení lidských práv, kdy Soudní dvůr nebyl připraven ochranu lidských práv garantovat (str. 9 – 10). V páté kapitole diplomantka rozebírá rozdílný přístup Soudního dvora při hledání limitů výkonu veřejné moci Evropského společenství na straně jedné a členských států na straně druhé. V šesté kapitole, která je nejrozsáhlejší, je téma zkoumáno na případech lidských práv jakožto limitů jednotného vnitřního trhu. Následující dvě kapitoly představují shrnutí závěrů celé práce.

Systematika práce je odpovídající výše zmíněnému cíli diplomantky, jednotlivé kapitoly na sebe logicky navazují. Pozitivně lze hodnotit též skutečnost, že kapitoly diplomové práce většinou obsahují závěrečné shrnutí hlavních závěrů. Z nich za nejvýznamnější považuji tezi o rozdílném přístupu Evropského soudního dvora při aplikaci základních práv (v případech týkajících se na jedné straně členských států a na druhé straně Společenství/Unie). Diplomantka prokazuje, že argumenty některých případů, kdy Soudní dvůr umožnil omezení základního práva, nejsou zcela koherentní s proklamovanou zásadou, že Evropská společenství, resp. dnes Evropská unie, jsou založeny na zásadách respektu k lidským právům.

Po **formální stránce** práce splňuje požadavky kladené na diplomové práce. Rozsah je odpovídající šířce autorkou zpracovávaného tématu: diplomová práce obsahuje 68 stran anglického textu, 16 stran tezí diplomové práce v českém jazyce a dále seznam literatury a použitých případů, shrnutí a klíčová slova.

Anglický jazyk, který autorka podle svých slov volí z důvodu, že převážná většina literatury, z níž čerpala, je v anglickém jazyce a argumenty tak mohou být citovány v originálu. Po jazykové i stylistické stránce má práce velmi dobrou úroveň, drobné jazykové chyby jsou spíše překlepy („giving rice“ – str. 9), případně důsledky automatických oprav textu („respekt“ – str. 28). Na str. 16 chybí v pozn. č. 57 odkaz na článek *J. H. H. Weilera*. Z formálního hlediska lze práci vytknout jistou nejednotností při opakovaných citacích judikatury i odborných zdrojů; a dále skutečnost, že seznam použité judikatury není nijak utříděn (logické by bylo řazení judikatury například podle stáří).

Český překlad vybraných tezí diplomové práce se vyznačuje některými terminologickými nepřesnostmi (např. „teologický výklad“ namísto „teleologický výklad“ – str. 72). Pojem „balancing“ se v odborné české literatuře nepřekládá jako „balancování“, nýbrž jako „poměrování“ či „vyvažování“ (srov. zejm. HOLLÄNDER, Pavel: *Filosofie práva*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, str. 163). V této části rovněž nalezneme několik jazykových chyb, zejména nedostatky při oddělování vedlejších vět.

Z **obsahového hlediska** jsou závěry diplomové práce pečlivě argumentovány. Jako oponent práce je však mou úlohou zaujmout k práci několik poznámek:

1. Diplomantka na mnoha místech práce hovoří o „komunitárním právu“, „Společenství“, atd. Je však třeba si uvědomit, že správné je tyto pojmy používat pro právní stav před vstupem v platnost Lisabonské smlouvy, nikoliv pro analýzu současného stavu.
2. Diplomantka na několika místech komentuje judikaturu k zákazu diskriminace v komunitárním právu. Z teoretického hlediska lze mít připomínku k požívání spojení „legitimní diskriminace“ (str. 45), správnější by bylo legitimní rozdíly v zacházení, neboť diskriminace je z povahy věci nelegitimní. Patrně nad rámec problematiky zkoumané touto prací lze vznést připomínku k autorčinu odůvodnění afirmativní akce z důvodu nápravy předchozích křivd (str. 24 – 25). Z pohledu morální filosofie je

obtížně přijatelné, aby jednotlivec (např. pan *Eckhard Kalanke*) nesl odpovědnost za to, že ve společnosti z historických důvodů existuje odlišné zastoupení mužů a žen ve vysokých postech. Existují i jiné koncepce ospravedlnění afirmativní akce: SANDEL, Michael: *Justice. What's the right thing to do?* New York: Farrar, Strauss and Giroux, 2010, str. 167 a násl. DWORKIN, Ronald: *Když se práva berou vážně.* Praha: Oikoymenh, 2001, str. 279 a násl.

3. Teoretická pasáž ve druhé kapitole obsahuje autorčin pohled na teorii lidských práv, avšak je třeba doplnit, že se jedná o jednu z mnoha teorií. Přestože liberalismus byl nejvýznamnějším myšlenkovým zdrojem současného „západního“ pojetí lidských práv, v průběhu doby se vyvinuly i další teorie lidských práv (podrobně viz např. BÖCKENFÖRDE, Ernst-Wolfgang: *Staat, Verfassung, Demokratie. Studien zur Verfassungstheorie and zum Verfassungsrecht.* Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1995, str. 115 – 145 (kapitola 5 – Grundrechtstheorie und Grundrechtsinterpretation, poprvé publikována v časopisu *Neue Juristische Wochenschrift*, 1974, č. 27, str. 1529 a násl.) v české literatuře viz zejm.: WAGNEROVÁ, Eliška: Pluralita hodnot a pluralita interpretací. In: PŘIBÁŇ, Jiří, HOLLÄNDER, Pavel a kol.: *Právo a dobro v ústavní demokracii.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2011, str. 214 – 223). Pravdou však je, že současná odborná literatura upřednostňuje zkoumání účinků základních práv v právních řádech před teoretickoprávním zdůvodněním lidských práv - (srov. WAGNEROVÁ, Eliška a kol.: *Listina základních práv a svobod. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 10, obecně pak BOBBIO, Norberto: *The Age of Rights.* Cambridge, Malden: Polity Press, 1996). V této souvislosti lze však položit diplomantce jednu terminologickou otázku. V práci se opakovaně pracuje s pojmy lidských práv (*human rights*) a základních práv (*fundamental rights*). Vnímá autorka mezi těmito pojmy rozdíl?
4. Poměrování aplikované Evropským soudním dvorem v rámci testu proporcionality je pod velkou kritikou jako příklad antiformalistické metody právní argumentace s nejistým výsledkem. Znamená to odmítnutí této metody ústavněprávní argumentace jako takového, nebo pouze kritiku špatného nakládání s testem proporcionality? Spočívá hlavní problém při aplikaci testu proporcionality v tom, že je používán jako ospravedlňující faktor při zásahu do ekonomické svobody a nikoliv obráceně, jako kritérium ústavnosti zásahu do základního práva?

5. Podle části odborné literatury (např. COPPEL, Jason, O'NEILL, Aidan: *The European Court of Justice: Taking Rights Seriously?* *Common Market Law Review*, 1992, str. 669 – 692 – jedno z klasických děl, které bych doporučil diplomantce k přečtení, neboť obsahuje podobné argumenty, které uvádí v diplomové práci) zavedl Evropský soudní dvůr ochranu lidských práv ve Společenství z důvodu prohloubení ekonomické integrace a ke kontrole opatření členských států (viz též BOBEK, Michal: *Evropská dimenze ochrany základních práv*. In: WAGNEROVÁ, Eliška a kol.: *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, str. 34). Souhlasí diplomantka s touto tezí, případně vnímá nějaký vývoj v judikatuře směřující k tomu, že Soudní dvůr EU přikládá lidským právům v současnosti větší význam, než tomu bylo dříve?

6. Jedním z velkých témat souvisejících s ochranou základních práv v Evropské unii je její přístup k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950. Souhlasí diplomantka s názorem, že tento krok bude představovat zesouladnění judikatury obou těchto soudů, čímž by mohlo dojít k překonání té části judikatury, která upřednostňovala ekonomické svobody před lidskými právy (viz např. rozdílný přístup k ochraně soukromí právnických osob)?

Výše uvedené poznámky a otázky jsou často pouze alternativním pohledem (jedním z možných) a mají sloužit jako komentáře, pokud autorka bude s tématem dále pracovat. Na závěr je třeba zopakovat, že diplomová práce je po formální i obsahové stránce nadstandardní.

Z těchto důvodů **doporučuji práci k obhajobě** s tím, že ji navrhuji ohodnotit, a to po úspěšné obhajobě, známkou **výborně**.

V Praze dne 14.6.2013

.....
JUDr. Pavel Ondřejek, Ph.D.